да… не лише в ідеї, в ідеалі, а й у реальності стрижневими антпропокультурними та соціокультурними характеристиками й процесами»[16]. А відтак перед науковцями стоять завдання вивчення й трансформації ціннісних настанов, які спонукають людину до ефективної діяльності як із змін, так і зі збереження довкілля, до оптимального використання всіх ресурсів, як природних, так і соціально-культурних.

[1]Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє. – К., 1993. – С. 6. [2]Метаморфози світу: Соціологія глобалізації / Д. Мартен, Ж.-Л. Мецжер, Ф. П'єр. – К., 2005. – С. 254. [3]Гаврилишин Б. Вказ. праця. – С. 11–12. [4]Там само. – С. 10–11. [5]Там само. – С. 10. [6]Там само. – С. 211. [7]Гаврилишин Б. Як визначити українські дороговкази на роздоріжжях цивілізації? // Народний депутат. – 2007. – № 10. – С. 81. [8]Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє. – К., 1993. – С. 16–17. [9]Гаврилишин Б. Вказ. праця. – С. 30. [10]Там само. – С. 36. [11]Вовк В., Гаврилишин Б. Стратегія сталого розвитку та європейська модель «еко-соціальної ринкової економіки» як основа конкурентоздатності України в сучасну епоху. Аналітична записка подана керівництву Секретаріату Президента України В. Ющенко та Прем'єр-міністру України Ю. Тимошенко в лютому 2005 р. http://clubofrome.org.ua/corweb/Article/1/. [12]Вовк В., Гаврилишин Б. Вказ. праця. [13]Гаврилишин Б. Як визначити українські дороговкази на роздоріжжях цивілізації? // Народний депутат. – 2007. – № 10. – С. 81. [14]Цит. за Грабовський С. Генії проти ідіотів: Алгоритми української історії. – К., 2008. – С. 303–304. [15]Вовк В., Гаврилишин Б. Стратегія сталого розвитку та європейська модель «еко-соціальної ринкової економіки» як основа конкурентоздатності України в сучасну епоху. Аналітична записка подана керівництву Секретаріату Президента України В. Ющенко та Прем'єр-міністру України Ю. Тимошенко в лютому 2005 р. // http://clubofrome.org.ua/corweb/Article/1/. [16]Людина в цивілізації XXI століття: проблема свободи / В. Г. Табачковський, М. О. Булатов, Т. В. Лютий та ін. – К., 2005. – С. 127.

Володимир Давиденко

Траєкторії трансформації українського образу світу в умовах викликів глобалізації

Сучасний етап розбудови суспільства характеризується значною асиметрією суспільних зв'язків, соціально-економічних пропорцій та духовних ідеалів між спільнотами. Як і будь-яка система на стадії свого формування, глобальний світ є несталим і конфліктним та, водночас, об'єктивно спрямованим у своєму розвитку до надбання цілісності глобальної структури. Така різновекторність сучасних суспільних процесів детермінує характер рефлексії суспільства та тенденції до сприйняття ним особливостей планетарного розвитку, що відображається у трансформації національного образу світу.

Поняття «національний образ світу» є інтегральною характеристикою специфіки національної свідомості і культури, що фіксує їхні інваріантні, програмові особливості, які забезпечують історичну спадкоємність національного буття[1]. Тому важливим, з огляду соціально-філософського проектування соціокультурної динаміки спільнот, є моделювання майбутніх траєкторій транзиту змісту національних образів світу як детермінанти характеру зміни соціально-психологічних домінант у суспільній свідомості.

Особливостями трансформації національних образів світу на сучасному етапі є усвідомлення й артикуляція у суспільстві викликів глобалізації. За короткий період часу глобалізація привнесла у суспільство значне переструктурування економічних, політичних та культурних зв'язків, внаслідок чого на марґінесі опиняються не лише численні соціальні групи населення (що ідентифікуються за професійними, етнічними та соціальними ознаками), а навіть цілісні спільноти, які на даному історичному відрізку виявились аутсайдерами інтеграційних процесів.

У результаті цього в національних образах світу відбувається фіксація вказаних перетворень з подальшою ідентифікацією ролей певних спільнот у соціокультурному просторі. Формуються стереотипи і міфологеми, які гальмують цивілізаційний поступ.

Не став винятком й сучасний українській образ світу. При цьому, якщо образ світу можна визначити як певну сукупність колективних уявлень про існуючу реальність (природну і соціальну), що узагальнюється до символів, які складають системну цілісність світогляду[2], то українське суспільство характеризується підтримкою певних антагоністичних поглядів стосовно свого майбутнього соціокультурного розвитку, які нав'язуються різними політичними елітами, що, відповідно, ускладнює дефініцію змісту сучасного українського образу світу.

На думку А. Єрмолаєва, в українському суспільстві репрезентовані дві моделі майбутнього соціокультурного розвитку[3]. Перша – орієнтована на побудову суспільства без геополітичних амбіцій, що має стати невід'ємною частиною європейської спільноти як певної тотальної цілісності, і в якому задовольнятимуться усі неоліберальні стандарти – споживання, соціального захисту, політичних свобод тощо. Друга – альтернативна модель, передбачає забезпечення високих соціальних стандартів, шляхом розвитку технократичного індустріалізму з акцентом на екстенсивне використання сировинних та людських ресурсів. Важко не погодитись з ним, що очевидним є утопічний характер кожної з цих моделей, оскільки неможливо реалізувати їх у такому неоднорідному суспільстві, як українське, котре складається з анклавів з різною глибиною історичної пам'яті і відмінними історичними практиками, а ціною за втілення свого сценарію одною із олігархічних груп може стати незворотність процесів громадянського розколу українського суспільства і сепаратизму.

Отже, справедливим буде твердження про відсутність в українському суспільстві унітарного національного образу світу, без якого неможливо здійснити об'єктивне проектування соціокультурного простору. Намагаючись знайти відповідь на питання щодо пошуку оптимальних варіантів подолання деструктивних установок у суспільстві і культивації в ньому спільних позитивних домінант, ми тим самим хоча б у царині теоретичних досліджень спробуємо визначити орієнтири подальшого цивілізаційного транзиту України та демарґіналізації її соціокультурного простору.

На нашу думку, цей шлях необхідно розпочати з універсалізації українського образу світу. Вище згадувалось про непримиримість окремих політичних еліт щодо обирання однієї з моделей (*інноваційно-ліберальної* або *технократично-індустріальної*) майбутнього розвитку українського суспільства. Консенсус у цій площині і, відповідно, консолідація спільноти можлива за умови пропонування такої транзитивної моделі, яка б демонструвала збереження балансу впливу олігархічних груп та забезпе-

чувала (хоча б у теоретичному плані) їх інтереси у посттрансформованому суспільстві.

Аналіз особливостей протікання регіональної інтеграції як складової глобалізації[4] дозволяє синтезувати такий ймовірний алгоритм взаємодії еліт:

1. Розбудова соціально-економічного базису шляхом розміщення в державі високотехнологічних індустріальних виробництв, які внаслідок інтернаціоналізації економіки виводитимуться з розвинених країн з прийняттям державою відповідних механізмів перерозподілу коштів на інновації та вирівнювання соціальних стандартів у суспільстві. На цьому етапі адепти технократично-індустріальної еліти мають можливість підготуватись до диверсифікації своїх ресурсів у просування інноваційних технологій.

2. Започаткування і розвиток виробництв на базі біота нанотехнологій як чинник створення підвалин до нового рівня включення України у систему регіонального розподілу праці.

3. Забезпечення умов для належної перекваліфікації та підготовки специфічних кадрів, раціонального використання людських ресурсів.

Розглянемо детальніше можливий механізм реалізації зазначених умов. На прикладі Німеччини можна побачити, як внаслідок інтернаціоналізації виробництва країна відходить від традиційних галузей виробництва – високоточної механіки, прецензійної оптики, електротехніки, машинобудування. Зростаючий рівень життя населення країни корелює із підвищенням середньої заробітної плати, що є необхідною умовою для природного відновлення робочої сили. Внаслідок цього, продукція вказаних галузей Німеччини стає неконкурентоспроможною, оскільки, незважаючи на її традиційно високу якість, вона не може витримувати конкурентну боротьбу з тими транснаціональними компаніями, які використовують більш дешеві сировинні та людські ресурси, розміщуючи свої виробництва в країнах «третього світу»[5].

Німецькими експертами прогнозується, що протягом наступних п'яти років за кордони Німеччини буде перенесена виробнича база і центральні офіси майже 90 % машинобудівних підприємств (включаючи і випуск складної високотехнологічної продукції). Здебільшого в країні залишаються високотехнологічні виробництва, що характерно для постіндустріальних держав. Основна ідея такого заходу полягає в тому, щоб мати можливість зберегти свій контроль над розподілом прибутків від реалізації продукції, конкурентоспроможність якої забезпечуватимуть більш дешеві ресурси менш розвинених країн.

Розміщення в Україні певних індустріальних виробництв, які сьогодні виводяться з постіндустріальних країн за кордон, може дозволити вирішити низку тактичних соціально-економічних завдань. *По-перше*, сприяти акумулюванню державою коштів для інновацій. *По-друге*, підвищити зайнятість населення, а також рівень соціально-економічних стандартів, що дозволить певною мірою скоротити марґінальний розрив між українським і європейськими спільнотами.

Наступним етапом має стати інвестування державою акумульованих ресурсів у розбудову в Україні інноваційних виробництв на основі біо- та нанотехнологій. При цьому для українського суспільства важливо розвивати такі інноваційні виробництва, які б визначали унікальне місце країни у регіональній інтеграції. Наприклад, у сфері енергозбереження і виробництві альтернативних видів палива (біопаливо, синтетичне паливо).

Реалізація такої промислової політики детермінуватиме не лише профпідготовку специфічних кадрів, а також і трансформацію світогляду суспільства. Наприклад, сучасні досягнення в області молекулярної біології дозволяють закласти підвалини для управління геномами рослин, тварин та людей. *З одного боку*, це дає підстави говорити про наближення людини до вирішення таких суспільних проблем як голод, передчасне старіння та висока смертність, оскільки людство зможе забезпечувати себе необхідними обсягами продуктів, а також гальмувати процеси старіння людей, *з іншого,* – суспільство поки ще не готове сприймати подібні перспективи управління Природою (як у випадку клонування тварин). Однак, з цивілізаційним поступом і загостренням соціальних проблем глобалізації, суспільна думка щодо етичності використання людством даних біотехнологій може змінитися. Точніше вже змінюється, а з нею трансформується і світогляд у суспільстві. Отже, це задаватиме відповідні контури трансформації українського образу світу.

Іншим аспектом, що впливає на транзит образу світу, є ситуація з еволюцію «людського капіталу» у розвинених суспільствах. На перший погляд діалектика цього питання є нібито зрозумілою: перепідготовка старих кадрів та підготовка нових спеціалістів. Однак, *по-перше*, є певні труднощі у перекваліфікації інженера-механіка у інженера-біотехнолога, *по-друге*, у розвинених країнах превалює негативна демографічна тенденція, внаслідок чого ці спільноти відчуватимуть брак національних молодих кадрів. У цьому сенсі Європа просувається шляхом США, які традиційно закривають дефіцит кваліфікованих кадрів за рахунок іммігрантів.

У результаті відповідної міграційної політики західного суспільства з країн, що розвиваються, виїжджатимуть найбільш підготовлені і кваліфіковані кадри, оскільки розвинені країни готові надати їм більш привабливі умови роботи і життя, ніж вони можуть отримати у своїй рідній країні. Наплив «людського капіталу» в розвинені країни зумовлює посилення конкуренції на ринку праці, внаслідок чого зростає рівень безробіття серед членів суспільства. З метою їхнього соціального захисту держави підвищують видатки на допомогу по безробіттю, що у певною мірою детермінує умови для свідомої марґіналізації окремих верств населення. Так, тенденція останніх років демонструє, що на тлі зростання в країнах Європи показників зайнятості населення, безробіття стабільно утримується на високому рівні – близько 10 %[6]. Серед основних причин того, що рівень безробіття не буде зменшуватися експерти називають діючу систему соціальної допомоги, яка дозволяє представникам цієї категорії населення не квапитися з пошуком нового місця праці[7].

Слід також зазначити, що недосконалість соціальної політики розвинених держав зумовила формування у суспільстві певного прошарку, орієнтованого на отримання субсидій та соціальних виплат і не зацікавленого у зміні свого суспільного статусу. Так, у контексті соціальної політики, спрямованої на підтримку рівня народжування для подолання негативних демографічних тенденцій, ґендерна частка даного прошарку чутливо реагує на підвищення рівня відповідних соціальних виплат, внаслідок чого зростає і рівень підліткової вагітності й матерів-одиночок. Як це не парадоксально, але через недосконалість соціальної політики розвинених держав, спрямовану на подолання бідності, у цих країнах створилися умови для укорінення хронічного стану бідності, своєрідного синдрому *welfa-*

re-залежності[8] (від англ. *welfare* – соціальна допомога). Даний висновок є справедливим і для країн, що розвиваються. Наприклад, після підвищення у 2005 році соціальних виплат матерям у зв'язку з народженням дитини в Україні було зафіксовано значна кількість звернення до пологових будинків вагітних жінок, які не мали місця проживання.

Вже майже протягом двох десятиліть розвинені країни намагаються трансформувати основи соціальної політики, вирішуючи дилему або створювати більше робочих місць, або збільшувати видатки на соціальні допомоги. При цьому у Європі втілюються різні стратегічні підходи до реалізації соціальної політики у аспектах зайнятості, інклюзії, похилого віку, інвалідності, статевої та етнічної дискримінації в залежності від структури «людського капіталу». Останнім часом спостерігається певна їх конвергенція з огляду на спільний характер тих викликів, що детермінує розвиток названих проблем у суспільстві. Однак, говорити про ефективність і гармонізацію засад соціальної політики розвинених країнах ще передчасно, оскільки поки залишається умова для такої форми марґінесу, як *welfare*-залежність.

Крім того, неоліберальна політика кінця XX століття сприяла створенню значних диспропорцій в соціально-економічній і культурно-духовній сферах західних країн. Замість управління асиміляцією емігрантів, які залучалися як дешева робоча сила до розвинених країн, широко використовувалася політика «подвійних стандартів», що породжувало в суспільстві розрив між мейнстримом та аутсайдерами. Значна частка бюджету соціальних витрат спрямовувалася на відокремлення аутсайдерів у місця компактного проживання для того, щоб відокремити їх від основної маси працездатного населення, аби ці групи не мали нагоди перетинатися в повсякденні і усвідомлювати зростаючу глибину розриву між ними. Тобто основним напрямом цієї політики стало забезпечення існування цих груп населення в різних площинах суспільства. За таких умов представники т. зв. андеркласу, які мали достатньо високі ціннісні домінанти для поліпшення власного соціального статусу, були фактично позбавлені такої можливості. У результаті, в їхніх місцях компактного проживання накопичувалась негативна потенційна енергія, вибух якої міг спровокувати будь-який формальний привід. Саме за таким сценарієм розвивались події навколо заворушень протягом 2005–2007 рр. у передмістях Парижа, де компактно проживає молодь північно-африканського походження.

Окреслені моменти мають потрапити у фокус подальших досліджень особливостей трансформаційних процесів у суспільстві для уточнення моделей майбутнього розвитку суспільства. При цьому важливу функцію у систематизації отриманих результатів відіграватиме комплексне врахування обставин, що потенційно можуть впливати на траєкторії трансформації українського образу світу.

[1]Даренська Т. В. Автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.12 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2002. – 18 с. [2]Там само. [3]Єрмолаєв А. Украина и проблеми цивилизационного транзита // Новые грани (за 08.11.2007). – http://www.nov-grani.com.ua. [4]Давиденко В. О. Маргінальні трансформації спільнот в умовах глобалізації. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – № 1 (3). – К., 2006. – С. 69–73. [5]Виньков А. Инженеры в опасности // Эксперт Германия. – 12–18 сентября 2005. – № 1. – С. 10–11. [6]Актуальные проблемы Европы: Занятость и безработица в Западной Европе: Сб. научн. тр. / Сост. и автор Э. К. Хижный. – М., 2002. – С. 114. [7]Слепухин А. Глобализация высшего образования: социальные противоречия и тенденции. Журнал исследований социальной политики. – Т. 3. – № 1. – 2005. – С. 141. [8]Wilson W. J., Aponte R. Urban Poverty // Annual Review of Sociology. – 1985. – Vol. 11.

Неллі Крилова

Імідж українських політиків: соціально-психологічні аспекти

Актуальність даної теми обумовлена тим активним впливом, який фактор іміджу здійснює на формування й функціонування політичної системи в сучасній Україні. Парадоксальність політичної та соціально-психологічної ситуації в українському суспільстві полягає в тому, що більшість населення не може здійснити політичний вибір на основі врахування своїх власних інтересів. Це зумовлюється двома основними факторами: об'єктивним та суб'єктивним.

В якості об'єктивного фактору виступає той факт, що на даний час ще не склалася стійка соціальна структура та система політичних організацій і рухів, які повинні виражати інтереси конкретних соціальних груп та прошарків населення в політичній боротьбі. А головним суб'єктивним фактором виступає низький рівень політичної культури населення і невміння відрефлексувати особистий політичний вибір та його наслідки для власного майбутнього. Тому свій вибір значна частина населення країни робить не на основі раціональної оцінки програм певних політичних партій та їх лідерів, а на емоційному рівні, на основі співвідношення симпатій та антипатій, що склалися; в залежності від ступеня довіри чи недовіри до конкретних лідерів та організацій. Таким чином, має місце персоніфікація політичних рухів та партій. Отже, це породжує нові вимоги до політичних діячів: уміти діяти в умовах публічного життя, демонструвати свої якості, виставляти себе «на показ». Щоб бути при владі, потрібно формувати гарне враження про себе. Отже, виборці роблять свій вибір, орієнтуючись на *імідж* (стійкий образ) політика, що існує в суспільній свідомості. Отже, актуальність даної теми зумовлена таким чинником, як потреба наукового осмислення ролі (чи краще сутності?) іміджу політичного лідера в період демократичного розвитку нашого суспільства.

Враховуючи актуальність проблеми, *метою* статті є розкриття соціально-психологічних аспектів іміджу сучасного українського політика. Основні *завдання* даного дослідження полягають у тому, щоб: 1) простежити еволюцію поняття «імідж» та розглянути його структуру; 2) визначити, які структурні елементи іміджу, на думку виборців, є провідними для позитивного іміджу політика; 3) провести оцінку іміджевих характеристик таких українських політиків: В. Литвина, П. Симоненка, Ю. Тимошенко, В. Ющенка, В. Януковича; 3) визначити типи іміджів таких українських політиків: В. Литвина, П. Симоненка, Ю. Тимошенко, В. Ющенка, В. Януковича.

Особливістю політичного лідера є його глибока персоніфікація. Політичні лідери – оригінальні та самобутні особистості, оскільки кожен висловлює чиїсь інтереси і вод-